

Ferenczi Sándor

Dialógus a fejlődésről*

Skeptikus: Mondd csak, kedves barátom, a Darwinizmust ért nagy erkölcsi vereségek után is még mindig ragaszkodol a fejlődés teóriájához, a melyet oly szépen kiépítettél magadnak? Lásd, egyre több kiváló természettudós foglal állást Darwin sarkalatos tanításaival szemben. Hogy egyebet ne mondjak: a „természetes kiválás” elmélete úgyszólván csődöt mondott. Ki hiszi ma, hogy a „Természet” – ez az indokolatlanul személyesített fogalom – tényleg foglalkozik állattenyésztéssel és nemesítéssel, és csak a bóbitás vagy gatyás galamb, a széptarajú kakas, szóval a véletlenül sikerült variánsok fajtáját konzerválja, a többiek rovására. Ez az egész „természetes kiválás” nem egyéb, mint hibás antropomorfizmus. Az ember a maga korlátoltságában azt hiszi, hogy a természet az ő képmására van teremtve és nem gondol a lehetőségeknek végtelenül permutálható elemeire, a melyekről neki, a paránynak, fogalma sem lehet. Sokkal szebb, sokkal igazabb, ha egyszerűen bevalljuk, hogy nem tudunk semmit – *ignoramus et ignorabimus!*

Positivus: A korlátoltság vádját, mellyel a darwinistákkal együtt engem is illetsz, egyelőre kikapcsolom a vitából, kedves Skeptikusom. Lehetséges, hogy sikerül téged álláspontom helyességéről meggyőzni és akkor egy kissé enyhébb lesz a rólunk való bírálatod.

Tudd meg tehát, hogy a darwinizmus nem éppen a Darwin tanításainak vak hívesét jelenti, hanem csak nagyon elterjedt helyettesítője ez a szó az evolucionizmusnak. Darwin a fejlődés tanának rendkívüli sikerű bűvára és népszerűsítője volt, nem kárhoztatható tehát senki, ha a nagyszerű építmény homlokzatára az ő nevét írja és a feliratot akkor is otthagyja, ha idők múltán a mester egyik-másik nézete tévesnek bizonyul. Egyébiránt akinek tetszik, nevezheti a fejlődés tanát lamarckizmusnak is, mert hisz Lamarck volt az eszme legelső megpendítője és ő volt az, aki a környező természeti erőkhöz való alkalmazkodásban először látta meg azt a tényezőt, a mely a fajokra idomítólag hat. Ne gondold tehát, hogy én is azok közé tartozom, akik mindennap hangoztatják, hogy „Egy az Isten: Darwin és Haeckel az ő prófétája”. Viszont nem is esem abba a hibába, amibe te, és Darwin tévedése miatt nem tagadom meg az egész fejlődést.

* *Az Újság* (1904. szeptember 7.), 2(247): 15-16.

Skeptikus: No jól van, a korlátoltságot visszavonom, noha nem vagyok teljesen meggyőzve. Végre is ti, evolucionáriusok magatok közt is folyvást veszekedtek és vitatkoztok a fejlődéstan alapelvei felett, és ez nem valami bizalomkeltő. Mert lám, még arra is kétféle választ kapok, ha azt kérdezem, hogy is képzelitek hát azt a fejlődést. Egyiketek azt feleli, hogy a fejlődés lassan, fokozatosan haladó folyamat. A másik meg azt, hogy a fejlődés egyes rohamokban – „*schubweise*” –, vagy hogy egy kedvelt kifejezésekkel éljek: *katasztrófáisan* történik. Katasztrófa volt szerintetek, mikor a szervetlen anyagból szerves lett és katasztrófa volt – ezt én is elismerem – mikor a majom emberré változott.

Positivus: Nem kétkedem, hogy csak a szójáték kedvéért mondd azt, hogy az ember a majomtól származik. Hiszen tudod, hogy ez távolról sincs bebizonyítva, sőt inkább minden arra vall, hogy ez a feltevés alaptalan. Sokkal több valószínűsége van annak a hipotézisnek, a mely úgy az embert, mint a majmot egy az emberhez elég közel álló fajtából származtatja, a melynek elfajult ivadéka a majom. Ha tehát azt az ősröket, a „missing link”-et emberszerű lénynek tekintjük, jogosabb azt állítani, hogy a majom származik az embertől, mint megfordítva.

Skeptikus: Nos – és a katasztrófa?

Positivus: Arra is rátérek. De – a régi jó Szókratész nyomán – szeretném, ha magad adnád meg a helyes feleletet. Mondd, kérlek, hogyan képzeld a lángeszű, a genialis ember keletkezését? *Skeptikus:* Nem látom ugyan be, hogy ennek a kérdésnek volna valami köze a vitánk tárgyához, de azért szívesen felelek. A lángeszű ember keletkezését úgy képzem, hogy két emberi lényben, a zseniális ember szüleiben véletlenül olyan rejtett hajlamosságok halmozódtak fel évszázados öröklés útján, hogy azok ugyancsak véletlen összetalálkozásának egész váratlanul egy géniusz fogalmazása lesz a következménye. A lángeszű úgy tűnik fel valamely családban, mint az üstökös, mint a hirtelen fellobbanó tűz, ... mint...

Positivus: Mint valami katasztrófa! Lám, megtaláltad az összefüggést. A fajokban is évezredek át gyülemlik meg a rejtett, öröklött hajlamosság, és esetleg hirtelen katasztrófaaként jelenik meg köztük valamely magasabb rendű, mondjuk „zseniális” állat. De ez a hirtelenség csak látszólagos. Ha a dolgok mélyébe látnánk, meglátnók minden élőlényben a jövő fejlődés csiráját és akkor a továbbfejlődés nem tenné többé katasztrófa benyomását, hanem egyszerű fizikai kísérletként volna előre megjósolható.

Skeptikus: Hiszen ha a katasztrófális elméletet elfogadod, akkor még azt is lehetőnek kell vallanod, hogy – mint a biblia mondja – a világ hat nap alatt teremtődött.

Positivus: Megbocsátasz, ha ezt az ellenvetésedet nem veszem komolyan. Ez már csak a legyőzött ellenfél kínos vergődése. Nem hat nap alatt fejlődött a szerves világ azzá, ami – sok százezer évnél kellett letűnnie, míg a protozoából homo sapiens lett. Én csak azt állítottam, hogy a fajfejlődés állandó, lassú folyamat, de megnyilatkozásaiban esetleg katasztrófális.

Skeptikus: Nem találok hirtelenében megfelelő ellenérveket, a melyekkel cáfoljalak. Ami még nem jelenti azt, hogy igazad van. De mert Schopenhauer szerint a dialektikában az győz, aki a másikat elhallgattatja, bevallom, hogy ilyen értelemben

legyőztél. Gondolkozni fogok azonban a kérdés felett és reményem, legközelebb sorra megdönthetem összes állításaidat.